

ปรัชญาจิตวิทยา: ว่าด้วยความต้องการ

PHILOSOPHY OF PSYCHOLOGY:
ON NEEDS

เอนก สุวรรณบัณฑิต

ปรัชญาจิตวิทยา: ว่าด้วยความต้องการ

PHILOSOPHY OF PSYCHOLOGY:
ON NEEDS

ปรัชญาจิตวิทยา: ว่าด้วยความต้องการ

[Philosophy of Psychology: On Need]

เอนก สุวรรณบัณฑิต

ISBN (e-book): 978-616-93492-9-7

พิมพ์ครั้งที่ 1

ปีที่พิมพ์ 2568

ปก -

จำนวนหน้า 267 หน้า

ราคา e-book 200 บาท

จัดจำหน่ายในรูปแบบ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Book)

จัดทำและจำหน่ายโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส

42 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 79 ถ.จรัญสนิทวงศ์

แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดปิสเปส
ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าในรูปแบบใด
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น

คำนำ

ปรัชญาจิตวิทยาเล่มนี้เป็นเล่มที่ 2 ที่จะอธิบายลงลึกไปในเรื่องที่เป็น
สามัญลักษณะที่สุดของจิต นั่นคือ ความต้องการ โดยวางอยู่บนคำว่า
need ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดีด้วยมุมมองเชิงอภิปรัชญา
ญาณปรัชญา จริยศาสตร์ และย้อนสำรวจผ่านปรัชญากระบวนการ
เพื่อให้เข้าใจความต้องการได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นบนฐานปรัชญา ปัจเจกนิยมและ
มนุษยนิยม จากนั้นจึงได้แสดงร่อยรอยความคิดทางปรัชญาที่อยู่บนแนวคิด
เรื่องความต้องการของฟรอยด์ มาสโลว์ อัลเดอร์เฟอร์ เฮิร์ชเบิร์ก แมคคลิ
แลนด์ จากนั้นนำเสนอความเกี่ยวของความต้องการกับประสาท
วิทยาศาสตร์ในส่วนของโครงสร้างสมองและสารสื่อประสาท และนำเสนอ
ความต้องการกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นเบื้องหลังวัฒนธรรมในสังคมไทย
และสุดท้ายจึงทดลองอธิบายแนวคิดความไม่ต้องการแห่งยุคสมัยซึ่งปรากฏ
ในคนรุ่นใหม่เพื่อเปิดพื้นที่สำหรับการคิดใหม่ ๆ แก่ผู้อ่าน

เอนก สุวรรณบัณฑิต

มีนาคม 2568

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์	6
แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์โบราณ	8
แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์ยุคกลาง	29
แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์นวยุค (สมัยใหม่)	45
แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์หลังนวยุค (หลังสมัยใหม่)	62
สรุป	67
บทที่ 2 ปัจเจกนิยัมกับความต้องการ	68
ท่าทีของปัจเจกนิยัมต่อโลก	72
มุมมองของปัจเจกนิยัมต่อความต้องการ	77
สรุป	80
บทที่ 3 มนุษยนิยัมกับความต้องการ	82
ท่าทีของมนุษยนิยัมต่อโลก	87
มุมมองของมนุษยนิยัมต่อความต้องการ	90
สรุป	93

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 ความต้องการตามแนวคิดของฟรอยด์	95
ระดับของจิต	97
มุมมองของฟรอยด์ต่อความต้องการ	104
สรุป	105
บทที่ 5 ความต้องการตามแนวคิดของมาสโลว์	107
รากฐานความคิดของมาสโลว์	109
แนวคิดความต้องการตามลำดับขั้น	113
คุณลักษณะของผู้ที่พัฒนาตนเองและเติมเต็มศักยภาพตนเองได้	130
ตามแนวคิดของมาสโลว์	
มาสโลว์กับแนวคิดความต้องการภายหลัง	140
สรุป	151
บทที่ 6 ความต้องการตามแนวคิดของอัลเดอร์เฟอร์	153
แนวคิดความต้องการตามลำดับขั้นประยุกต์ของอัลเดอร์เฟอร์	155
สรุป	161
บทที่ 7 ความต้องการตามแนวคิดของเฮิร์ชเบิร์ก	163
แนวคิดความต้องการของเฮิร์ชเบิร์ก	164
สรุป	168
บทที่ 8 ความต้องการตามแนวคิดของแมคคลีแลนด์	169
แนวคิดความต้องการของแมคคลีแลนด์	170
สรุป	176

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 9 ความต้องการกับพระพุทธศาสนา	178
ความต้องการของมนุษย์ของสังคมไทยยุคก่อนศตวรรษที่ 20	178
ความต้องการของมนุษย์ในสังคมไทยในศตวรรษที่ 20-21	179
ความต้องการตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา	180
ความต้องการในมุมมองของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท	183
ความต้องการในมุมมองของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน	189
ความต้องการในมุมมองของพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน	196
สรุป	202
บทที่ 10 ความต้องการกับประสาทวิทยาศาสตร์	204
โครงสร้างสมองที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์	205
สารสื่อประสาทและฮอร์โมนที่มีผลต่อความต้องการของมนุษย์	211
สรุป	222
บทที่ 11 ความต้องการในมุมมองของวิชาปรัชญาจิตวิทยา	223
ความต้องการมีมิติที่หลากหลายและซับซ้อน	226
ความต้องการไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัว	231
ความต้องการของมนุษย์เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสมองและ จิตใจ	232
ความต้องการของมนุษย์ถูกกำหนดโดยบริบททางวัฒนธรรม และสังคม	235
สรุป	237

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 12 ความไม่ต้องการแห่งยุคสมัย	238
มิติทางสังคม	238
มิติทางเศรษฐกิจ	242
มิติทางการเมือง	245
มิติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	247
ปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อความไม่ต้องการของคนรุ่นใหม่	251
สรุป	254
บรรณานุกรม	255
ประวัติผู้เขียน	258

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1.1 conceptual art representation of human needs, desires, wants, and eagerness	3
ภาพ 1.2 the concept of need as experienced by primitive and tribal man	7
ภาพ 1.3 the concept of need as viewed by Socrates	12
ภาพ 1.4 the concept of need as viewed by Plato	16
ภาพ 1.5 the concept of need as viewed by Aristotle	19
ภาพ 1.6 the concept of need in Epicureanism	23
ภาพ 1.7 the concept of need in Stoicism	27
ภาพ 1.8 the concept of need as viewed by St.Augustine	31
ภาพ 1.9 the concept of need as viewed by Thomas Aquinas	33
ภาพ 1.10 the concept of need in Hinduism	36
ภาพ 1.11 the concept of need in Buddhism	38
ภาพ 1.12 the concept of need in Janism	39
ภาพ 1.13 the concept of need in Daoism	41
ภาพ 1.14 the concept of need by the view of Confucianism	42
ภาพ 1.15 the concept of need by the view of Islam	44

สารบัญภาพ

หน้า

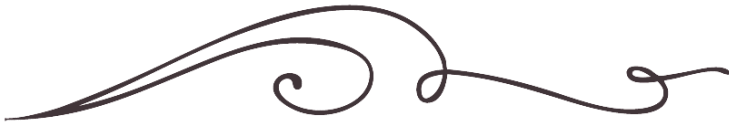
ภาพ 1.16 the concept of need by the view of Thomas Hobbes	47
ภาพ 1.17 the concept of need by the view of Jean- Jacques Rousseau	49
ภาพ 1.18 the concept of need by the view of Immanuel Kant	52
ภาพ 1.19 the concept of need in Utilitarianism	54
ภาพ 1.20 the concept of need in Marx's Materialism	59
ภาพ 1.21 the concept of need in Nietzsche's Nihilism	21
ภาพ 1.22 the concept of need in Existentialism	63
ภาพ 1.23 the concept of need by the view of John Rawls	66
ภาพ 2.1 the concept of need by the view of Individualism	78
ภาพ 3.1 the concept of need by the view of Humanism	92
ภาพ 4.1 the concept of psychic apparatus of Sigmund Freud	101
ภาพ 4.2 the concept of need by the view of Sigmund Freud	104

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 5.1 the pyramid of hierarchy of needs and Abraham Maslow	115
ภาพ 5.2 the concept of self-actualization	134
ภาพ 5.3 the hierarchy of needs and Metaneeds	142
ภาพ 6.1 Alderfer's ERG Theory	155
ภาพ 7.1 Herzberg Two-Factor Theory	165
ภาพ 8.1 Three Need Theory of McClelland	173
ภาพ 9.1 the concept of Thai-Theravada Buddhism	185
ภาพ 9.2 the concept of human desires in Mahayana Buddhism	193
ภาพ 9.3 the concept of human desires in Vajrayana Buddhism	197
ภาพ 10.1 median section of the brain	204
ภาพ 11.1 the concept of needs, want, desire and eager	230
ภาพ 12.1 the concept of non-desire in new generations	241

บทที่ 1

บทนำ

วาทกรรมมากมายเกี่ยวกับมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ การดำรงอยู่ของมนุษย์ ปัญหาของมนุษย์ และปัญหาของสังคมมนุษย์ ล้วนวนเวียนอยู่กับเรื่อง**ความต้องการ** ในทางปรัชญาย่อมสนใจร่ายความคิดผ่านบริบทของคำและการให้ความหมายเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ และด้วยความเข้าใจนี้ก็จะทำให้มองเห็นการเกิดขึ้นของทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ที่แพร่หลายในปัจจุบัน

ความต้องการในภาษาอังกฤษมีคำหลายคำที่ใช้ ได้แก่ need, want, desire, eager เป็นต้น ความแตกต่างระหว่างคำเหล่านี้น่าสนใจที่จะอธิบายในเชิงภาษาศาสตร์และเชิงปรัชญาดังนี้

Need ในเชิงภาษาศาสตร์มีความหมายคือ สิ่งที่เป็นจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตหรือบรรลุเป้าหมายพื้นฐาน มีคุณลักษณะสำคัญคือ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หากขาดจะส่งผลต่อการอยู่รอดหรือความเป็นอยู่ เช่น น้ำ อาหาร หรือความปลอดภัย สำหรับในเชิงปรัชญา need เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีโดยพื้นฐาน และมีมุมมองว่า ความต้องการเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนการกระทำเพื่อรักษาสภาพการมีชีวิตและความเป็นมนุษย์

Want ในเชิงภาษาศาสตร์มีความหมายคือ สิ่งที่ยากได้แต่ไม่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต มีคุณลักษณะสำคัญคือ เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจหรือความสุข สำหรับในเชิงปรัชญา want เชื่อมโยงกับความพึงพอใจส่วนตัว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความอยู่รอด และอาจสะท้อนถึงความปรารถนาต่อวัตถุหรือความอยากที่เกิดจากการเปรียบเทียบอีกด้วย

Desire ในเชิงภาษาศาสตร์มีความหมายคือ ความปรารถนาที่ลึกซึ้งหรือแรงกล้า มีคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือยากที่จะบรรลุ สำหรับในเชิงปรัชญา desire เป็นความรู้สึกที่มีความลึกซึ้งกว่า want เพราะเป็นสิ่งที่มักเกี่ยวพันกับแรงขับเคลื่อนของจิตใจและอาจขัดแย้งกับเหตุผลได้

Eager ในเชิงภาษาศาสตร์มีความหมายคือ ความกระตือรือร้นหรือความตื่นเต้นที่จะทำบางสิ่ง มีคุณลักษณะที่แสดงถึงความตั้งใจหรือความพร้อมในเชิงอารมณ์ สำหรับในเชิงปรัชญา eager แสดงถึงความตั้งใจที่มุ่งมั่นหรือพลั้งใจที่ยากจะทำบางสิ่งในทันที สะท้อนถึงความกระตือรือร้นที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความหมายในชีวิต

เมื่อพิจารณาจากความหมายจะเห็นถึงลำดับความลึกซึ้งในการใช้คำ นั่นคือ Need (สิ่งจำเป็น) เป็นสิ่งที่พื้นฐานที่สุดของชีวิต Want (สิ่งต้องการ) ไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่ถ้าได้มาก็จะสร้างความสุข Desire (ความปรารถนา) เป็นแรงที่มีความลึกซึ้งทางจิตใจและอารมณ์เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นไป

ไม่ได้ และ Eager (แรงกระตือรือร้น) เป็นพลังความตั้งใจที่จะลงมือทำเพื่อให้ได้มาในอนาคต

ภาพ 1.1 conceptual art representation of human needs, desires, wants, and eagerness

ที่มา: ภาพโดย ChatGPT

ดังนั้น ในการพิจารณาคำว่า ความต้องการ ก็ควรจะต้องพิจารณาว่า เรากล่าวถึงคำใดอยู่กันแน่ หากใช้อย่างรวม ๆ กันก็จะทำให้จำแนกแยก ระดับของแรงผลักดันที่เรามีต่อสิ่งที่ต้องการแตกต่างกันไป

อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเล่มนี้จะมุ่งสนใจไปที่ need เป็นสำคัญเพื่อเข้าถึงภววิทยา (Ontology) ของความต้องการ เนื่องจากทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ในทางจิตวิทยาทั้งหลายต่างก็วางอยู่บน need ซึ่งก็จะเป็นสิ่งที่ควรเข้าใจบนพื้นฐานนี้ก่อนที่จะนำไปตีความหรือประยุกต์ใช้ต่อไป

need (v.) = ต้องการ ใช้ในความหมายว่า จำเป็น (be necessary)
จำเป็นสำหรับจุดประสงค์บางอย่าง (be required for some purpose)

need (n.) = ความต้องการ ใช้ในความหมายถึง สิ่งจำเป็น

เมื่อพิจารณารากศัพท์ need มาจากภาษาอังกฤษยุคกลาง need ซึ่ง
มีรากมาจากภาษาอังกฤษโบราณ nied และภาษาเมอร์เซียน¹ ned ซึ่ง
ต่างก็หมายถึง สิ่งที่ต้องการ ทั้งนี้ในบริบทของคำนั้นยังมีนัยสำคัญคือ อะไร
ที่เป็นสิ่งจำเป็น (what is required) ความต้องการที่ได้รับมาแล้ว
(wanted) หรือความปรารถนา (desired) ความจำเป็น (necessity)
ความกดดัน (compulsion) ข้อจำกัดของสถานการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้
(constraint) หน้าที่ (duty) ความยากลำบาก (hardship) เหตุฉุกเฉิน
(emergency) ปัญหา (trouble) เวลาแห่งอันตรายหรือความทุกข์ยาก
(time of peril/distress) ธุรกิจ (errand/business) ซึ่งทำให้เมื่อพิจารณา
ความต้องการอาจจะมีมุมมองตามบริบทเหล่านี้ด้วย ทั้งนี้รากดั้งเดิมของ
nied มาจากภาษาเยอรมันโบราณคือ ความรุนแรง (violence) กำลัง (force)

ราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 คำนี้ได้ใช้ในบริบทของการขาดสิ่งที่จำเป็น
หรือสำคัญ สภาวะหรือเงื่อนไขของการต้องการบางสิ่ง การกระทำที่จำเป็น

¹ ภาษาเมอร์เซียน (Mercian) เป็นหนึ่งในสำเนียงหรือภาษาถิ่นของภาษาอังกฤษ
โบราณ (Old English) ที่ใช้พูดในช่วงยุคกลางของอังกฤษ ประมาณ ค.ศ. 500-1100
โดยเฉพาะในบริเวณเมอร์เซีย (Mercia) พื้นที่ภาคกลางของอังกฤษซึ่งขณะนั้นเป็น
หนึ่งในราชอาณาจักรแองโกล-แซ็กซอนที่สำคัญในดินแดนเกาะอังกฤษ ทำให้สำเนียง
นี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาษาอังกฤษในยุคกลาง (Middle English)

งานหรือหน้าที่ที่ต้องมี ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 ได้ใช้ในความหมายคือ ความยากจนข้นแค้น ความอดอยาก การขาดแคลนปัจจัยยังชีพ

นอกจากนี้ในภาษาอังกฤษโบราณมีคำว่า ðearf ซึ่งในยุคต่อมาบางบริบทแปลงเป็น need บางบริบทเป็น necessity และบางบริบทเป็น want จึงอาจมองได้ว่า need, necessity และ want มีความหมายใกล้เคียงกันโดยผ่านบริบทสำคัญคือ ความเป็นปัญหา (trouble) และทำให้เกิดการเจ็บปวด (pain)

นอกจากนี้รากภาษาอังกฤษโบราณ nied ยังอาจได้รับอิทธิพลจาก neod ซึ่งแปลว่า desire หรือ longing เนื่องจากมักสะกดเหมือนกัน และคำว่า niedling ใช้ในความหมายว่า ทาส จึงมีนัยของการผูกมัดตามภาระผูกพันที่เกี่ยวข้อง

ในฐานะสำนักคิดปรัชญาสวนสุนันทา ผู้เขียนมุ่งสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการในอีกบริบทหนึ่ง โดยจะมองผ่านปรัชญากระบวนการตรรกะเกี่ยวกับความเป็นจริงของความต้องการจากนักปราชญ์ นักปรัชญา และนักคิด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อแสดงมุมมองในการใช้วิจารณ์ญาณที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเข้าใจความต้องการในอีกร้อยรอยความคิดหนึ่ง

แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์

ในอารยธรรมระดับชนเผ่าและอารยธรรมโบราณ มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่สะท้อนทั้งด้านกายภาพและจิตวิญญาณ ซึ่งความต้องการเหล่านี้มักแสดงออกผ่านกิจกรรมทางสังคมและศาสนา

เมื่อมนุษย์เจริญในระดับชนเผ่า (tribal societies) ย่อมมีความต้องการทางกายภาพ (physical needs) โดยพื้นฐานได้แก่ อาหาร น้ำ ที่พักอาศัย และความปลอดภัยในชีวิต ชนเผ่ามักพึ่งพาการล่าสัตว์ การเก็บของป่า และการทำเกษตรแบบดั้งเดิม ความต้องการทางสังคม (social needs) เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการอยู่รอด โดยมีพิธีกรรมและเรื่องเล่าปากเปล่าที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเผ่า และความต้องการทางจิตวิญญาณ (spiritual needs) มนุษย์ในระดับอารยธรรมชนเผ่าต่างก็เชื่อในวิญญาณและธรรมชาติ เช่น จิตวิญญาณในต้นไม้ น้ำ หรือภูเขา ดังนั้นในชีวิตประจำวันและพิธีกรรมจึงมักสะท้อนถึงความพยายามที่จะรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้ผ่านการบูชาเทพแห่งธรรมชาติ โดยมีพิธีกรรมเพื่อเอาใจเทพ เช่น การบูชาয়঳঳঳঳เพื่อขอฝน และการบูชาเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ในกลุ่มชนเผ่าที่พึ่งพาเกษตรกรรมผ่านพิธีกรรมบูชาที่เกี่ยวข้องด้วยฤดูกาล

ภาพ 1.2 the concept of need as experienced by primitive and tribal man
ที่มา: ภาพโดย ChatGPT

ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้พัฒนาและเจริญในระดับอารยธรรมโบราณ (ancient civilizations) มนุษย์เกิดความต้องการทางวัตถุเพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเครื่องมือและวิธีการทำการเกษตร การสร้างเครื่องมือก่อสร้าง และพัฒนางานด้านสถาปัตยกรรม เช่น ชาวสุเมเรียนสร้างระบบชลประทานที่ซับซ้อนเพื่อรองรับการเกษตรในแถบเมโสโปเตเมีย เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นเมือง จึงมีความต้องการความยุติธรรมและกฎระเบียบ เริ่มสร้างระบบกฎหมาย เช่น กฎหมายฮัมมูราบี (Hammurabi code) ในเมโสโปเตเมีย นอกจากนี้ยังมีความต้องการการแสดงออกทางศิลปะผ่านการสร้างสรรค์วรรณคดี ภาพวาด และสถาปัตยกรรม เช่น การบันทึกอักษรภาพ และการสร้างปิรามิดของอียิปต์ จิตรกรรมฝาผนังของชาวมายา งานดนตรีและการบรรำรำฟ้อนในดินแดนต่าง ๆ เป็นต้น

ในขณะที่ความต้องการทางจิตวิญญาณพัฒนาไปเป็นความต้องการ
ความเชื่อมโยงกับเทพเจ้า โดยมีระบบความเชื่อในเทพเจ้าที่ควบคุม
ธรรมชาติและชีวิตมนุษย์ เทพเจ้าถูกมองว่าเป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด เช่น
ชาวอียิปต์บูชาเทพรา (เร) เทพแห่งดวงอาทิตย์ เทพโอซิริสแห่งชีวิตหลัง
ความตาย ชาวกรีกเชื่อในเทพซุส เทพโฟไซดอน เทพโพธีนา ทั้งนี้ อารย
ธรรมโบราณพยายามเอาใจเทพเจ้า โดยมองว่า เทพเจ้ามักต้องการการบูชา
ผ่านพิธีกรรม เช่น การบูชาด้วยสัตว์ หรือการสร้างวิหารบูชาเทพ เป็นต้น
ความต้องการความเชื่อมโยงนี้ทำให้โครงสร้างสังคมมนุษย์นั้นมีการ
เชื่อมโยงกับเทพเบื้องบน เช่น ฟาโรห์แห่งอียิปต์ คือ เทพเจ้าที่ดำรงอยู่บน
โลก จักรพรรดิจีนคือ ไอรอสแห่งสวรรค์ เป็นต้น

แนวคิดเรื่องความต้องการในกระบวนทรรศน์โบราณ

ปรัชญากระบวนทรรศน์โบราณ โดยเฉพาะปรัชญากรีกโบราณมี
มุมมองต่อสรรพสิ่งว่า จำเป็นต้องมีสิ่งแรกกำเนิด และมองว่าสิ่งแรกกำเนิด
นี้เป็นสารไร้รูป (formless) ซึ่งดำรงอยู่อย่างไร้ระเบียบ ทุกอย่างที่ปนเปกัน
อย่างสับสนอลหม่านจนไม่อาจจะนับว่าเป็นอะไร (chaos) ทั้งนี้ ไม่ได้มี
แนวคิดที่ว่าสิ่งแรกกำเนิดนี้เป็นความว่างเปล่า ไม่มีอะไรเลย เพราะ
จำเป็นต้องมีอะไรจึงเกิดสิ่งต่าง ๆ ในภายหลังได้ และเชื่อกันว่า สิ่งแรก
กำเนิดนั้นมีพลังกระทำอย่างเต็มที่อยู่เสมอ หากแต่พลังเหล่านี้หักล้าง
กันไปมาจนไม่ปรากฏผลของพลังใดทั้งสิ้น แต่เมื่อใดเกิดเสียความสมดุลนี้
พลังที่ได้เปรียบก็จะปรากฏออกมาเป็นความเป็นจริง (reality) และความ

สมดุลก็จะเสียต่อไปเรื่อย ๆ เป็นโดมิโน ความเป็นจริงนี้ก็จะแสดงออกเป็นพลังสร้างสรรค์และพลังทำลายจนกว่าจะมีสาเหตุภายนอกสอดแทรกเข้ามากระตุ้นกระบวนการนี้

เมื่อเกิดความเป็นจริงขึ้นแล้ว ปรัชญากรีกโบราณวางอยู่บนความเป็นจริงนี้ มีเกิดสำนักคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงนี้ และสรุปว่ามีความเป็นไปได้ 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายจิตหรือฝ่ายสสาร ดังนั้นเมื่อสนใจเรื่องความต้องการ นักปรัชญาโบราณก็ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับความต้องการไว้หลายท่าน ได้แก่

โสกราตีส (Socrates 470-399 ก.ค.ศ.) โสกราตีสเกิดที่กรุงเอเธนส์ เติบโตในครอบครัวช่างแกะสลักหรือช่างหินที่มีฐานะปานกลางในกรุงเอเธนส์ โสกราตีสไม่ได้รับการศึกษาแบบเป็นทางการในระดับสูง มีความเป็นไปได้ว่าเขาได้รับการศึกษาเบื้องต้นในวิชาพื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ วรรณกรรม ดนตรี และธรรมชาติวิทยา ต่อมาโสกราตีสมีความสนใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องปรัชญาและการเรียนรู้จากชีวิตจริงผ่านประสบการณ์ในชีวิต และการสนทนากับผู้คนในกรุงเอเธนส์ โสกราตีสมีชีวิตเรียบง่าย เขาไม่ได้มีอาชีพใดเป็นหลัก และเลือกที่จะใช้ชีวิตตามปรัชญาที่เขายึดถือ มีบันทึกว่าโสกราตีสเริ่มต้นชีวิตการทำงานในฐานะช่างแกะสลักหรือช่างหิน ต่อมาในสงครามเพโลพอนนีเซียน² (Peloponnesian War) โสกราตีสได้เป็นทหาร

² สงครามระหว่างปี 431-421 ก.ค.ศ. จากความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์หลังสงครามกรีกกับจักรวรรดิเปอร์เซีย และการเผยแพร่แนวคิดการปกครองประชาธิปไตยของสันนิบาตดีเลียนที่นำโดยนครรัฐเอเธนส์ที่มีกองทัพเรือที่เข้มแข็ง

ตามความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองแห่งเอเธนส์ หลังสงคราม
โสกราตีสใช้ชีวิตอย่างสมณะ ไม่ยึดติดกับความมั่งคั่งหรือทรัพย์สิน ไม่ถือตัว
และเดินเล่นสนทนาและตั้งคำถามเชิงปรัชญากับผู้คนในกรุงเอเธนส์ เขา
ไม่ได้เรียกเก็บเงินจากการสอนหรือการสนทนาซึ่งแตกต่างจากเหล่าผู้รู้คน
อื่น (Sophists) ซึ่งมักสอนความรู้และวาทศิลป์โดยเรียกค่าตอบแทน ทั้งนี้
เชื่อว่า รายได้ส่วนหนึ่งของครอบครัวอาจมาจากทรัพย์สินที่เขาสืบทอด
มรดกมานั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อโสกราตีสอายุ 70 ปี เขาถูกกล่าวหาว่า
เป็นผู้ทำให้เยาวชนเสียศีลธรรมและไม่เคารพเทพเจ้า เขาถูกตัดสินประหาร
ชีวิตโดยการดื่มยาพิษเฮมล็อก³ (hemlock) ซึ่งโสกราตีสได้ยอมรับโทษ
อย่างสงบ

โสกราตีสไม่ได้เรียนวิชาการชั้นสูง แต่เชื่อกันว่าเขาได้รับอิทธิพลทาง
ความคิดจากนักปรัชญาในยุคก่อนหน้า เช่น พาร์เมนิดีส⁴ (Parmenides

ที่สุดและถือว่าเป็นมหาอำนาจทางทะเล กับสันนิบาตเพโลพอนนีเซียนที่นำโดยนคร
รัฐสปาร์ตาที่มีกองทัพบกที่เข้มแข็งเกรียงไกร

³ สารพิษที่ได้จากพืช สามารถดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ทั้งทางการกิน การสัมผัส หรือการ
สูดดม พิษนี้มีฤทธิ์ยับยั้งระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย ส่งผลให้เกิดการอ่อน
แรงและอัมพาตของกล้ามเนื้อ รวมถึงกระบังลมและระบบทางเดินหายใจ ส่งผลให้เกิด
การหายใจไม่ออกและเสียชีวิตได้ ฤทธิ์ของยาพิษจะเริ่มภายใน 15-60 นาที และจะ
เสียชีวิตในเวลาไม่กี่ชั่วโมงหลังได้รับพิษ

⁴ บิดาแห่งสำนักปรัชญาเอเลียดิก (Eleatic School) เชื่อว่า สิ่งเป็นอยู่ (Being) นั้น
เป็นนิรันดร์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นเอกภาพ สิ่งที่เรารับรู้ผ่านประสาทสัมผัส
เป็นเพียงภาพลวงตา เราไม่สามารถเชื่อถือสิ่งที่เห็นหรือได้ยิน เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้

515-450 ก.ค.ศ.) และเฮราคลิตุส⁵ (Heraclitus 540-480 ก.ค.ศ.) โดยโสกราตีสสนใจในเรื่องความสนใจในมนุษย์และคุณธรรม เขาเชื่อว่าความรู้เกี่ยวกับตนเองเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่ดี และยังสนใจคำถามเกี่ยวกับคุณธรรม ความยุติธรรม และการดำรงชีวิตที่ดีอีกด้วย

โสกราตีสใช้วิธีการเพ่งพินิจ⁶ (contemplation) เพื่อสำรวจทางความคิดถึงความเป็นจริงและมองมาที่มนุษย์โดยถือว่ามนุษย์เป็นที่สุดของชีวิต และมีทรรศนะว่า นอกจากร่างกายที่เป็นกายภาพแล้ว มนุษย์ยังมีจิตที่ไม่ตาย (immortal soul) ที่จะดำรงอยู่หลังความตาย นั่นคือ มนุษย์เป็นตัวแทนของความเป็นจริง 2 ประการ ซึ่งตรงข้ามกันแต่อยู่ด้วยกัน ได้แก่ กายซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ มีความชั่วคราวและไม่สมบูรณ์พร้อม⁷ และ

เข้าใจผิดว่าทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง ดังนั้น แทนที่จะเชื่อในประสบการณ์ เราต้องใช้เหตุผล (Logos) ในการเข้าถึงความจริง

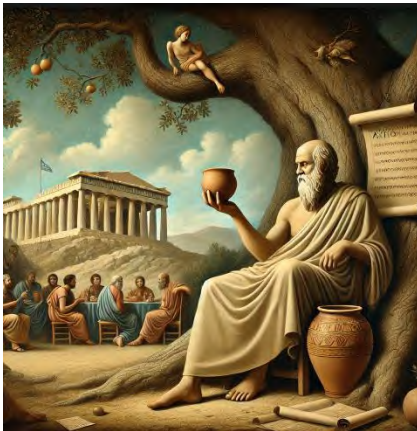
⁵ เฮราคลิตุสเชื่อว่า สัจธรรมของโลกคือการเปลี่ยนแปลง ความมั่นคงหรือความคงที่เป็นเพียงสิ่งลวงตา ทุกสิ่งอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และเสนอแนวคิดเรื่องเหตุผล (logos) ซึ่งหมายถึง หลักการหรือกฎสากลที่ควบคุมจักรวาล แม้ว่าทุกสิ่งจะดูเหมือนวนเวียนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่จริง ๆ แล้วมีเหตุผลอยู่เบื้องหลัง logos เป็นกฎที่ทำให้ทุกสิ่งมีระเบียบ

⁶ การเพ่งพินิจเป็นการพินิจพิเคราะห์ การใคร่ครวญ ไตร่ตรอง เป็นกระบวนการใช้ความคิด การทำสมาธิเพื่อเข้าถึงความหมายของชีวิต ความจริง หรือสิ่งที่มีคุณค่าทางปรัชญาและจิตวิญญาณ

⁷ changeable, transient และ imperfect เป็นคุณสมบัติของสสารทั้งหลาย

จิตซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง ดำรงอยู่นิรันดร์และไม่ตาย⁸ โดยที่โลกที่เราอยู่นั้น เป็นโลกกายภาพ (physical world) เราจึงพบความเป็นจริงในส่วนของ กายได้ แต่ในส่วนของจิตนั้นเราพบเพียงภาคแสดงที่ปรากฏในโลกกายภาพ ซึ่งมีความไม่สมบูรณ์และจำกัด (imperfect and limited)

โสกราตีสมีมุมมองว่า ทุกคนแสวงหาหรือมุ่งหมายต่อความดีงามใน ชีวิต และปฏิบัติตามความดี (The Good) ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดที่นำไปสู่ชีวิตที่ดี และมีคุณธรรม มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานทางจิตใจที่จะพัฒนา ความดีและปรับปรุงตนเอง

ภาพ 1.3 the concept of need as viewed by Socrates

ที่มา: ภาพโดย ChatGPT

⁸ unchangeable, eternal และ immortal เป็นคุณสมบัติในอุดมคติและเชื่อว่าเป็น คุณสมบัติของจิต

แต่ปัญหา คือ ไม่ใช่ทุกคนที่มีความรู้หรือวิธีที่จะเข้าถึงได้ การแสวงหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความดีงามเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่า ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเข้าใจ**ความต้องการที่แท้จริง**ของตัวเอง โสกราตีสเน้นย้ำว่า ความต้องการที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่สิ่งของภายนอกหรือวัตถุ แต่คือการพัฒนาตนเองจนมีปรีชาญาณ (wisdom) คือปัญญาในระดับที่รู้ว่าคุณค่าคืออะไรและจะทำความดีนั้นอย่างไร ซึ่งจะเป็นการเข้าใจและเติมเต็มจิตวิญญาณแห่งตน (spiritual fulfillment) ความมั่งคั่ง อำนาจหรือชื่อเสียงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและอาจเบี่ยงเบนมนุษย์จากการแสวงหาความดีและความจริง ความสุขที่แท้จริงไม่ได้มาจากการตอบสนองความต้องการทางกายภาพหรือการสะสมสิ่งของซึ่งเป็นเรื่องชั่วคราว โสกราตีสให้ความสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย (simplicity) และการมุ่งมั่นพัฒนาตนเองในเชิงจิตวิญญาณ ทั้งนี้การตั้งคำถามและสนทนาเป็นวิธีสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจความต้องการแท้จริงของจิตวิญญาณของตน โสกราตีสเชื่อว่าความสุขที่แท้จริงเกิดจากการใช้ชีวิตที่มีคุณธรรมและสมดุล หากรู้ว่าคุณค่าคืออะไร คนนั้นก็จะมี**ความต้องการที่จะทำความดีนั้น** โสกราตีสจึงถือว่าความรู้และคุณธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก เพราะว่าการทำสิ่งที่ดีเกิดจากความเข้าใจและรู้จักในสิ่งนั้น

เพลโต (Plato 427-347 ก.ศ.ศ.) เพลโตเกิดในกรุงเอเธนส์ในครอบครัวตระกูลขุนนางที่มั่งคั่งและมีอิทธิพลซึ่งเชื่อว่ามีเชื้อสายจากเทพโพไซดอน (Poseidon) หลังจากพ่อของเพลโตเสียชีวิต แม่ของเขาแต่งงานใหม่กับพีริแลมพีส (Pyrilampes) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในวงการการเมืองของ

เอเธนส์ เพลโตได้รับการศึกษาในวิชาสำหรับชนชั้นสูง เช่น กวีนิพนธ์ ดนตรี คณิตศาสตร์ และความรู้ชั้นสูงต่าง ๆ เพลโตชื่นชมผลงานของกวีอย่าง โฮเมอร์ (Homer) และเฮซิออด (Hesiod) เมื่ออายุ 20 ปี เพลโตได้เป็นศิษย์ของโสกราตีส เขาเรียนรู้กับโสกราตีสประมาณ 8 ปี หลังจากโสกราตีสถูกประหารชีวิต เพลโตจึงเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น อียิปต์และอิตาลี เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ การเดินทางเหล่านี้ช่วยให้แนวคิดของเพลโตเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ ปรัชญา และคณิตศาสตร์เกิดการตกผลึกอย่างชัดเจนจนนำไปสู่การก่อตั้งสำนักศึกษา⁹ (Academy) เมื่อเพลโตอายุได้ 40 ปี เพลโตเขียนงานปรัชญาในรูปแบบของบทสนทนา (dialogues) ซึ่งแสดงให้เห็นการสนทนาเชิงปรัชญาระหว่างตัวละครต่าง ๆ ในระหว่างนี้เพลโตมีความสนใจในรัฐศาสตร์และการปกครองที่มีคุณธรรมจึงได้พยายามไปมีส่วนร่วมในการสร้างรัฐที่สมบูรณ์แบบ (ideal state) ในเมืองซีราคิวส์ (Syracuse) บนเกาะซิซิลี โดยเป็นที่ปรึกษาให้แก่กษัตริย์ดีโอนิซิอุสที่ 2 (Dionysius II) เมื่อปี 367 ก.ค.ศ. โดยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์นัก

⁹ สำนักอคาเดมี (387 ก.ค.ศ.- ค.ศ.529) มีเป้าหมายเพื่อสอนปรัชญาและความรู้เพื่อแสวงหาความจริงและความดี ฝึกอบรมนักปกครองและนักคิดโดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับราชาปรัชญา (Philosopher-King) และศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าใจโลก สำนักตั้งอยู่ในสวนศักดิ์สิทธิ์ที่อุทิศให้กับเทพอโพลโล (Apollo) และ วีรบุรุษ Academus ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ Academy การเรียนการสอนใช้การสนทนา (Dialectic Method) แบบโสกราตีส ซึ่งเน้นการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ จักรพรรดิจัสติเนียนที่ 1 (Justinian I) แห่งจักรวรรดิไบแซนไทน์เป็นผู้สั่งปิดสำนักเพราะถือว่าเป็นภัยต่อศาสนาคริสต์

ปรัชญา¹⁰ (Philosopher-King) แต่ก็ประสบความล้มเหลวในที่สุด เพลโตมองว่าอุดมคติของเขาไม่อาจสำเร็จได้ง่ายในโลกแห่งความเป็นจริง นั่นคือมีข้อจำกัดของปรัชญาในโลกการเมือง บั้นปลายชีวิต เพลโตกลับไปใช้ชีวิตที่สำนักศึกษาในกรุงเอเธนส์ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตเมื่ออายุได้ 80 ปี

เพลโตให้ความสำคัญกับแนวคิดฝ่ายจิต จึงสนใจคุณสมบัติความไม่ตาย ความไม่เสื่อมสลายหายไป (immortal/indissoluble) เพลโตมองผ่านธรรมชาติของมนุษย์และสังคม และเชื่อว่า ความคงตัวของจิตนี้เองคือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังอัตลักษณ์ของแต่ละคน (personal identity) โดยจิตมี 3 องค์ประกอบ (tripartite soul) ซึ่งแต่ละส่วนมีความต้องการเฉพาะตัวได้แก่

ส่วนปัญญา (rational part) องค์ประกอบส่วนนี้เป็นสารัตถะที่สามารถคิดได้อย่างลึกซึ้ง สร้างตัวเลือกอย่างชาญฉลาด และเข้าใจในความจริง จึงมีความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความจริง และการใช้เหตุผล

ส่วนใจ (spirited Part) องค์ประกอบส่วนนี้เป็นส่วนที่จิต (spirit) แสดงออกเป็นอารมณ์ เช่น รัก โกรธ เกรี้ยวกราด เห็นอกเห็นใจ เป็นต้น จึงมีความต้องการเกี่ยวกับเกียรติยศ ความภาคภูมิใจ และความกล้าหาญ

¹⁰ กษัตริย์หรือผู้ปกครองที่มีสติปัญญา (wise individuals) มีความรักในความรู้ เข้าใจในแบบแห่งความดี (form of the good) และมีความสามารถในการปกครองอย่างยุติธรรม ปกครองโดยมุ่งความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมโดยรวม การตัดสินใจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่มีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์หรือความเห็นแก่ตัว

ส่วนอยาก (appetitive Part) องค์ประกอบส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงออกเป็นความอยาก (physical appetite) และต้องการทางกายในสิ่งมีชีวิต (biological needs) เช่น หิว กระหาย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น จึงมีความต้องการอาหาร เครื่องดื่ม และความสุขทางกายต่าง ๆ

องค์ประกอบของจิตทั้ง 3 นั้นอยู่ร่วมกันอย่างพลวัตในแต่ละคน แต่ละคนมีองค์ประกอบแต่ละส่วนไม่เท่ากัน มนุษย์จึงต้องทำให้องค์ประกอบทั้ง 3 อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน

ภาพ 1.4 the concept of need as viewed by Plato

ที่มา: ภาพโดย ChatGPT

เพลโตมองว่า ปัญหามีหน้าที่ในการนำพาตัวตนไปสู่ดินแดนอันเป็นนิรันดร์ ผ่านการคิดอย่างลึกซึ้ง การสร้างตัวเลือกอย่างชาญฉลาด และการเข้าใจความเป็นจริง ซึ่งจะชี้นำตัวตนของเราไปสู่ความเป็นจริงแท้ได้และควบคุมองค์ประกอบของจิตอีก 2 องค์ประกอบที่เหลือคือ ส่วนใจและส่วนอยาก โดยองค์ประกอบทั้ง 2 นี้เป็นอิสระ อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์และ